

Postrojene u ravnim redovima, širom Hrvatske, sve iste, kao gvozdeni kreveti u vojničkoj spavaonici JNA, kuće podignute u velikom državnom projektu obnove. S minimalnom infrastrukturom, tek strujom i vodom, bez ikakvog odnosa s okolinom i bez sjećanja na ono što je tu bilo prije njih, nepogrešivo se prepoznaju među svim drugim kućama, jer podsjećaju na preko noći podignuta naselja na okupiranim teritorijima.

U tim kućama živi nekadašnja nesnađena sirotinja, koja nije imala ništa, pa je u ratu ostala i bez toga. Pokraj njih, u tim naseljima, koja su u pravilu sagrađena u pokrajinama etnički očišćenim od hrvatskih Srba, žive i bosanski Hrvati, koje su tamošnji Srbi ili Bošnjaci etnički očistili iz njihovih bosanskih zavičaja.

Niti se oni mogu suživjeti sa novostečenim zavičajima i hrvatskom domovinom, niti se njihove kuće mogu suživjeti s prostorom. Njihova djeca pobjeći će u svijet, a kuće će se, još za njihovih života, urušiti same od sebe.

Postoji arhitektura koja ne urasta u prostor, nego otpadne kao krasta, nakon što rana zaraste.

Iza cjelokupnog procesa obnove, koji je započeo već nakon 1991, a razvio se nakon 1995, stoji krupna bogomoljačka figura Jure Radića, mostograditelja i molitelja, vječno nasmiješenog, koji je u sebi spajao dvije odanosti i dvije bezuvjetne pokornosti. Jedna je bila zemaljska, druga nebeska. I pritom se, voljom obojice poglavara, državnog i crkvenog, a još i više svojim egzistencijalnim umijećem, bogatio kao Krez, stvorivši oko sebe graditeljsko-karitativni imperij.

Gradnji je pristupao tipski: uortačio bi se s lokalnim stranačkim šerifom, pa bi zajedno pronalazili izvođače radova. Računovođa bi nabrzinu sračunao koliko kome, prema broju članova domaćinstva, pripada stambenog prostora, i tako bi se buduća građevina direktno aplicirala na ljudske živote. Ali uglavnom su to bile tipske prizemnice ili katnice.

Banija je, etnički očišćena, bila jedan od laboratorija Radićevog procesa obnove. Koji, možda, i ne bismo trebali nazivati obnovom, jer tu ništa nije obnavljano, nego je stvarano nešto što prethodno nije postojalo.

Hrvati su tu doseljavani uglavnom iz zapadne Bosne i iz Bosanske Krajine, odakle su ih potjerali tamošnji Srbi.

Prije rata, Banija je bila prilično bogata pokrajina, s moćnom industrijom i poluurbaniziranim predjelima, lijepim starim gradićima s grozdovima okolnih sela, čiji su stanovnici napustili rad na zemlji i pomalo se od ratara pretvarali u urbani proletarijat.

Nakon 1995. gradskih je Srba gotovo sasvim nestalo, a od seoskih preostala je uglavnom starčad, te male skupine povratnika, ljudi koji se nisu mogli oteti zemlji. Idealna situacija za Juru Radića i njegovu građevinsku evangelizaciju.

Potres je 29. prosinca 2020, u tom vremenu između dva Božića, rušio gradska središta, uglavnom ono što je preostalo nakon tridesetogodišnje nebrige, jada i tranzicijske pustoši, te kuće seoske sirotinje, najviše u okolici Gline, tamo gdje se i prije najjadnije živjelo, ali gdje je i najaktivniji bio proces etničkog čišćenja.

I rušio je, taj potres, kuće koje je Jure Radić sazdao obnavljajući ono čega ranije nije bilo. Porušio je ta naselja koja izgledaju kao gvozdeni kreveti u spavaonici JNA, ili, što da ne, kao gvozdeni kreveti u katoličkom konviktu.

Kako je potres mogao rušiti nove kuće, ako su one građene po svim antiseizmičkim pravilima, općeprihvaćenim u Jugoslaviji i u Hrvatskoj nakon potresa u Skoplju i Banjoj Luci? I kako su pod tim kućama mogli ginuti ljudi?

Kako je, recimo, moguće da ljudima na Baniji padne kuća, a da se oni nasele u štalu, među krave i konje?

Bilo je, naime, i takvih slučajeva.

Odgovore na ova pitanja dobivali smo ovih dana, na fotografijama koje su, slijedeći ljudsku nesreću i način na koji se život u nesreći dalje preoblikuje, snimali hrvatski novinski i umjetnički fotografi.

Na tim strašnim slikama mogli smo, recimo, vidjeti kako su betonske serklaže na Radićevim kućama pod potresom pucale kao svjež grisini, i bili smo slobodni zamišljati kako po ljudskim glavama, i po svemu onom što su te glave zamislile da im je dom, padaju betonske ploče, koje ništa više ne drži. A zašto ih ne drži ako postoje serklaže?

Za one koji slučajno ne znaju, serklaže su sustavi vertikalnih i horizontalnih seizmičkih ukrućenja, koji služe tome da se kuća može slobodno potresati. One su, i mimo potresa, jedino osiguranje pred mogućim urušavanjem, gradimo li pomoću betona.

Pritom, serklaže mogu biti načinjene isključivo od armiranog betona, jer je sam beton, onako loman i krt, neupotrebljiv kao konstrukcijski element. Beton bez armature je, naime, svjež grisini, što ga hrskaju šumski divovi.

Što nam govori da su na pojedinim Radićevim kućama, ako ne i na svim, serklaže pucale kao grisini pod zubima divova? To da se štedjelo na armaturi, tojest da se armatura krala, ili da je, kao što vidimo na nekim fotografijama, uopće nije bilo? (Vidjeli smo to već nakon proljetosnjeg potresa, na jednoj novogradnji u sjevernim dijelovima Zagreba, gdje se u prah sasulo cijelo stubište, jer, što je i diletantu bilo vidljivo, nije bilo propisne armature.)

Hajde da izračunamo koliko je mogao zaraditi majstor, koji je zahvaljujući političkoj, nacionalnoj i svakoj drugoj podobnosti, u Jure Radića dobio ovaj posao.

Na prizemnici od stotinjak kvadrata i s dvovodnim krovom, kakva je većina Jurinih kuća, na temelje, horizontalne i vertikalne serklaže, krovna ukrućenja i samu ploču, potroši se, po prilici, između 700 i 1100 kilograma armature. Ali, recimo da bi 900 kilograma bilo dovoljno.

Ako bi Jure Radić otišao direktno na stovarište građevinskog materijala, dobio bi armaturu po cijeni od eura po kilogramu. Ako bi, pak, kupovao za veliko, za recimo 1000 takvih istih kuća, imao bi dvadeset posto popusta.

Jurin majstor je, vrlo vjerojatno, u većini slučajeva na Baniji gradio tako što ne bi armirao vertikalne serklaže i krovne grede, dok je sve drugo, po zdravorazumskoj pretpostavci, ipak armirao. U tom je slučaju ukrao 200 kilograma armature po prizemnici od stotinjak kvadrata, ili, u novcima, 200 eura, tojest 1500 kuna.

Ako su u takvoj jednoj kući živjeli muž, žena i dvoje djece, zajedno, recimo, s muževljevim roditeljima, što je nekakav prosjek za ubogu doseljenu bosansku sirotinju, ispada da ljudska glava, ili precizne rečeno hrvatska glava, budući da u obnovi nije bilo drugih niti drukčijih osim Hrvata, na Baniji vrijedi tačno 250 kuna, ili 33,04 eura.

Onaj tko je krao armaturu ili je ubojica s umišljajem, ili je mentalno i emocionalno toliko oštećen da ga se ne bi, već i zbog njegove sigurnosti, trebalo puštati među ljude.

Jer kuća u čijoj je izgradnji korišten beton, a nema armature u vertikalnim serklažama, jednom mora pasti. Kada će se to dogoditi, pitanje je slučaja.

Nije to čak ni u Božjim rukama.

Nakon što je čovjeka stvorio kao čeljade sa slobodnom voljom, Bog je, suprotno mišljenju nadbiskupa Bozanića, prestao voditi računa o armaturi u vertikalnim serklažama.

I, eto, slučaj je htio da kuće krenu posrtati i padati nakon što se Jure Radić već upokojio, pa onako nasmiješeno kaska i galopira niz nebeske ledine.

Da smo u Japanu ili u Turskoj, da smo negdje na Zapadu, u Europi ili u Americi, nakon potresa u kojem su se rušile kuće podignute u poslijeratnoj obnovi već bi se dobro napunio istražni zatvor. Pogotovo ako bi se pokazalo da je pod takvom kućom stradao netko od onih sedam poginulih.

Hapsilo bi se, po Japanu, Turskoj, ali i na Zapadu, po zapovjednoj odgovornosti, tako što bi u pržun najprije išli oni čija imena svi znaju, a predstavljaju vrh piramide. Slijedili bi ih ostali, sve do onog zidara, koji je odnosio armaturu, i onog njegovog kolege, koji je solidne metalne kvake na vratima zamjenjivao jeftinim plastičnim.

Ne, nije se kuća srušila zbog kvaka, ali u ovakvim slučajevima na kraju se postrada i zbog krađe na kvakama.

Ako radi zastare i ne bi bilo osuđeni, doživjeli bi doživotno sramoćenje, što je u ovom slučaju vjerojatno i gore od zatvorske kazne.

U nas se, pak, na Baniji, neće dogoditi ništa od toga. Zato što će doći bageri, pa u interesu naroda počistiti i poravnati mjesto zločina.

Ruševine će najprije biti temeljito uklonjene, da bi zatim slavni DORH pokrenuo istragu, i da bi se zatim potvrdilo da se nema što ni istražiti.

Mjesto zločina neće biti ni fotografirano, a ako se slučajno pojavi neki hrvatski fotograf sa slikama na kojima se sve vidi, taj će biti izrugan, osramoćen ili priveden na sud kao klevetnik.

Neće biti primijenjen ni famozni pravni akt o nezastarijevanju zločina ratnog profiterstva, premda u Hrvatskoj nema, niti je ikada bilo goreg ratnog profiterstva od ovog. Ali zbog ratnog profiterstva u nas se mogao suditi samo politički neistomišljenik, onaj zbog kojeg je pravni akt jedino i izglasan.

Ni ljudi, na žalost, kojima su kuće padale po glavama neće se okrenuti protiv onog što su im učinili Jure Radić i njegovi.

Kada su na takve kuće pristajali, umjesto da glavom bez obzira bježe u Kanadu, Ameriku ili Njemačku, svi oni su u dubini duše morali biti svjesni da su ucijenjeni i prevareni.

Sad, kad su ostali bez ičega, kao što su i onda bili bez ičega, opet mogu računati samo na državu, koja će im izgraditi iste takve kuće, s kojih će opet netko krasti armaturu. Sad više nema ni Kanade, Amerike niti Njemačke, gdje bi mogli otići. Prođe im život. A ucjena i prevara u međuvremenu su im postali nekako normalni.

Oni su žrtve. Ali žrtve koje će samo još žešće i glasnije podržati onog koji ih je žrtvama učinio.

Žao mi je tih ljudi, čija glava košta 33,04 eura. Vjerojatno u tome ima i neke zavičajne, bosanske empatije, i nekoga mutnog i mračnog osjećaja da sam i ja mogao biti na njihovom mjestu.

Doista, ne mogu zamisliti sebe kao Juru zvanog Konj, niti kao jednog od njegovih jataka i suradnika, pa ni kao onoga njegova zidara koji ništa nije ukrao, nego je samo gledao druge kako krađu, ali dobro znam da sam iz roda onih nesretnika kojima su Jurine kuće 29. prosinca padale po glavama, i koji će već sutra braniti Juru i državu od onih antihrvatskih elemenata koji bi sad problematizirali nearmirane vertikalne serklaže.

Ljudi čije glave vrijede 33,04 eura, ili 250 hrvatskih kuna bore se za goli život, čak i onda kada im je Hrvatska iz pjesme Doris Dragović važnija od vertikalnih serklaža.

Njihove glave su jeftinije od glava njihovih posljednjih srpskih susjeda.

Miljenko Jergović

(Nije dozvoljeno prenošenje ovog sadržaja bez autorova dopuštenja)